

ابرحران جمعیت، چشم انتظار تشکیل ستاد ملی

۴ ماه پس از ابلاغ قانون جوانی جمعیت هنوز ستاد ملی تشکیل نشده است!

قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده اگر چه پس از کش وقوس‌های فراوان سرانجام توانست رأی موافق شورای نگهبان را هم به دست بیاورد و ۲۴ آبان سال گذشته از سوی رئیس‌جمهور برای اجرا ابلاغ شد، اما نخستین تکلیف این قانون که تشکیل ستاد ملی جمعیت و بر عهده رئیس‌جمهور است در چهار ماه بعد از ابلاغ این قانون اجرایی نشده و به ۴۰۱ موکول شد. بر اساس نخستین بند از قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده باید یک ستاد ملی جمعیت در ریاست رئیس‌جمهور به منظور پیگیری سیاست‌ها و اجرایی‌شدن بندهای این قانون تشکیل شود؛ ستادی که اعضای آن را از کادر اصلی نظام از جمله وزرا، نهاد‌های فرهنگی همچون صداوسیما و تبلیغات اسلامی و مدیریت حوزه علمیه، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سازمان برنامه و بودجه به عنوان بازوی اقتصادی، دو تن از نمایندگان مجلس به عنوان بازوی نظارتی، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و رئیس سازمان بسیج مستضعفین تشکیل می‌دهند. این ستاد زیر بنای اصل اجرای قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده است و باید بر نامه‌ها و نقشه

این قانون به ثمر رسید و به‌رغم چند رفت و برگشت به شورای نگهبان، در نهایت توانست رأی مثبت این شورا را هم از آن خود کند. در نهایت ۲۴ آبان سال گذشته این قانون از سوی رئیس‌جمهور برای اجرا ابلاغ شد. با وجود این و در شرایطی که دولت خود این قانون را ابلاغ کرده، اما در سال گذشته نخستین بند و در واقع اصلی‌ترین بند این قانون یعنی تشکیل ستاد ملی جمعیت مغفول ماند، این در حالی است تا زمانی که این ستاد تشکیل نشود، تدوین سیاست‌ها، برنامه‌ها و هماهنگی برای اجرا و نظارت بر حسن اجرای آنها بعید به نظر برسد.

نخستین تکلیف قانون جوانی جمعیت
بر اساس بند اول قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده در راستای اجرای سیاست‌های کلی جمعیت و خانواده و سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، سند جمعیت و تعالی خانواده، برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، احکام مقرر در این قانون بر رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی لازم‌الاجراست. در راستای هماهنگی و نظارت بر اجرای این قانون به منظور راهبری، برنامه‌ریزی، ارزیابی کلان و نظارت بر اجرای این قانون بر رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، ستاد ملی جمعیت به ریاست رئیس‌جمهور، مرکب از وزرای کشور، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، علوم، تحقیقات و فناوری، ورزش و جوانان، راه و شهرسازی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اطلاعات، امور اقتصادی و دارایی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و ارتباطات و فناوری اطلاعات، رؤسای سازمان‌های صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، برنامه و بودجه کشور، تبلیغات اسلامی، پزشکی قانونی کشور، معاون امور زنان و خانواده ریاست جمهوری یا دستگام مرتب، مدیر حوزه‌های علمیه، دادستان کل کشور، رئیس شورای فرهنگی - اجتماعی زنان و خانواده شورای عالی انقلاب

راه را در راستای تحقق اهداف این قانون یعنی افزایش جمعیت تدوین و با هماهنگی بین دستگاه‌های مسئول زمینه اجرای این قانون را فراهم آورد و در نهایت هر سه ماه یکبار با تشکیل جلسه و گزارش‌گیری از دستگاه‌های مرتبط بر حسن اجرای قوانین، برنامه‌ها و دستورالعمل‌های قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده نظارت کند. از سوی دیگر با عنایت به اینکه قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده به صورت از ما پیشی و برای مدت زمان هفت سال طراحی شده است، این ستاد وظیفه دارد وضعیت جمعیتی کشور را پایش و گزارش کند. در یک کلام ستاد جمعیت به نوعی بازوی اجرایی و زمینه‌ساز اصلی تحقق اهداف قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده است و تا زمانی که این ستاد تشکیل نشود، جایی برای مطالبه اجرای بندهای قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده وجود ندارد. حالا در سال ۱۴۰۱ از دولت انتظار می‌رود یکی از اصلی‌ترین برنامه‌های خود را بر تشکیل ستاد جمعیت برای اجرای قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده اختصاص دهد و تأدیر تر نشود، برای این چالش جمعیت گامی جدی تر بردارد.

فرهنگی، دو نفر نماینده مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و رئیس سازمان بسیج مستضعفین باید تشکیل شود. ستاد ملی جمعیت، وظیفه تهیه برنامه عمل متناظر این قانون با تقسیم کار ملی را بر عهده دارد. همچنین تعیین نقش و ایجاد هماهنگی و هم‌افزایی بین وزرا، نهادهای سازمان‌ها، نهادهای و مجموعه‌های مرتبط با موضوع جوانی جمعیت و خانواده و نظارت بر نقش‌های تعیین شده با این ستاد ملی است.

نگاهی به مهم‌ترین بند قانون جوانی جمعیت
پیشنهاد اعتبار دستگاه‌های مرتبط با این قانون در بودجه سنواتی به سازمان برنامه و بودجه کشور، دریافت گزارش سالانه عملکرد و ارزیابی فعالیت‌های صورت گرفته در ارتباط با بودجه‌های اختصاص یافته در موضوع جمعیت و فرزندآوری، تدوین و ابلاغ دستورالعمل ارزیابی عملکرد دستگاه‌های مرتبط با این قانون، نظارت بر طرح‌ها، برنامه‌ها و عملکرد ناظر بر اعتبارات مرتبط با این قانون، تدوین شاخص‌های ارزیابی و سنجش اقدامات اثر بخش بر رشد از دواج و فرزندآوری به تکنیک بخش‌های خانواده، رسانه، سازمان‌های مردم‌نهاد، دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی، مدیران، نخبگان از دیگر وظایف این ستاد ملی است. ستاد ملی جمعیت وظیفه دارد گزارش‌های ذی‌ربط مبنی بر اثر بخشی اقدامات آنها بر رشد از دواج و فرزندآوری در جامعه مخاطب را دریافت و اهدای سالانه «جایزه ملی جوانی جمعیت» را بر نام‌ریزی کند. علاوه بر اینها این ستاد موظف است پایش زمانی و مکانی مستمر تغییرات جمعیتی را در سطح ملی، استانی و شهرستانی با مشارکت مرکز آمار ایران و همچنین پایش جامع وضعیت سقط جنین در کشور را بر اساس جمع‌بندی گزارش‌های دستگاه‌های ذی‌ربط و پژوهش‌های مرتبط انجام دهد.

کمال حیدری*

باز دست دادن فرصت برای افزایش جمعیت، فرصت توسعه کشور از دست می‌رود

همانگونه که ستاد ملی کرونا تشکیل شد، برای جمعیت هم نیازمند تشکیل ستاد ملی و حضور مدیران کشور در سطح عالی در این ستاد هستیم. مقام معظم رهبری در گذشته‌های خود را درباره جمعیت به مناسبت‌های مختلف در قالب فرمایشات گوناگون اعلام کرده‌اند و این قرارگاه با راهبردهای خود می‌تواند به صورت هدفمند در جهت تحقق آنها گام بردارد. در حال حاضر میانگین سنی جمعیت کشور در ۴۰ سال گذشته ۱۰ سال افزایش داشته و نرخ رشد باروری به عدد ۱/۶۵ رسیده است. بسیاری از مواد قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت مصوبه مجلس به حوزه‌های مختلف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ارتباط دارد و دبیرخانه قرارگاه عملیاتی حمایت از سلامت خانواده و جوانی جمعیت نیز در معاونت بهداشت وزارتخانه تشکیل شده است. باز دست دادن فرصت برای افزایش جمعیت، فرصت توسعه کشور از دست می‌رود. با تشکیل کمیته‌های حمایت از خانواده و جوانی جمعیت در سطوح مختلف وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم

نظر کارشناس

صالح قاسمی*

بر اساس مطالعات، کشورهای موفق در سیاست‌های جمعیتی موفق بودند که دو راهبردهای اقتصادی و فرهنگی را باهم طی کردند. هر کشوری که یکی از این دو راهبرد را به درستی اجرا نکرده، توفیق چندانی نداشته است. بنابراین اگر در کشور ما هم حمایت‌های اقتصادی در کنار جریان‌سازی قرار نگیرد، موفق نخواهد بود همچنان که اگر فرهنگ‌سازی بدون رفع موانع اقتصادی باشد باز هم توفیق چندانی نخواهیم داشت. ما ظرفیت‌های فرهنگی بسیار خوبی داریم و خانواده ایرانی یک خانواده فرزندخواه و فرزند دوست است، اما ادارای موانع است. میل فرزندخواهی یک خانواده ایرانی سه فرزند است، اما به لحاظ آماری حدود ۱/۶ فرزند به ازای هر زن محقق می‌شود.

*** پژوهشگر تحولات جمعیت ایران و جهان**

بخش‌هایی از قانون جوانی جمعیت در بودجه ۱۴۰۱ آمده است، اما متأسفانه مهم‌ترین ماده آن یعنی ماده یک که مربوط به تشکیل ستاد ملی جمعیت از سوی رئیس‌جمهور است هنوز اجرا نشده است. تا زمانی که این ماده اجرا نشود، نمی‌توانیم امید داشته باشیم که موارد دیگر قانون به اجرا درآید. بخش‌هایی از قانون جوانی جمعیت در بودجه ۱۴۰۱ آمده است، اما متأسفانه مهم‌ترین ماده آن یعنی ماده یک که مربوط به تشکیل ستاد ملی جمعیت از سوی رئیس‌جمهور است هنوز اجرا نشده است. تا زمانی که این ماده اجرا نشود، نمی‌توانیم امید داشته باشیم که موارد دیگر قانون به اجرا درآید. در چهار سال گذشته دائماً شاهد تغییر مفاهیم جوانی بودیم و با این امر مشکلی حل نمی‌شود مگر اینکه نگاه و راهبردهای ما در این موضوع درست و علمی باشند؛ همچنین در حوزه اجرا، قدم‌های ملی پای کار بیاید.

جای خالی نگاه جامع در قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده

مهدی نیک‌ضمیر
قانون جوانی جمعیت و حمایت از خانواده اگر چه تنها قانون موجود در عرصه حمایت از خانواده و افزایش جمعیت است، اما این قانون، قانون جامع و کاملی نیست و نه الزامات و مشوق‌های اقتصادی مناسبی برای افزایش جمعیت در نظر گرفته و نه الزامات فرهنگی اجتماعی و جامعه‌شناختی را مورد توجه قرار داده است. طبقه اجتماعی، شغل، تحصیلات، باورهای مذهبی، ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی از جمله عوامل مهمی است که در بحث میزان فرزند مطلوب خانواده‌ها اثر گذار است و قانون برای افزایش جمعیت می‌تواند گستره بیشتری از خانواده‌ها را در بر بگیرد که با در نظر گرفتن مؤلفه‌ها تدوین شود. در کنار اینها حتی مشوق‌های اقتصادی این قانون هم چندان ترغیب‌کننده نیست.

به بیان دیگر مشوق‌های اقتصادی در نظر گرفته شده در این قانون همچون وام ۲۰ تا ۱۰۰ میلیون یا تسهیلات مسکن و زمین در شهرهای زیر ۵۰۰ هزار نفر، از یک سو چندان برای ترغیب خانواده‌ها به داشتن فرزند بیشتر جذابیتی ندارد و از سوی دیگر تحقق اعتبارات لازم برای اجرایی شدن آنها در هاله‌ای از ابهام است. صرف‌نظر از مشوق‌های اقتصادی بسیار کم‌رنگ و کم‌رغم این قانون، در حوزه مسائل فرهنگی و اجتماعی هم قانون جوانی جمعیت خلأهای فراوانی دارد.

با نگاهی به علل عدم تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری در می‌یابیم که رفتار باروری زوجین متأثر از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی است. به بیان دیگر مؤلفه‌های متعددی در اقدام به فرزندآوری تأثیر گذارند و نمی‌توان این رفتار خانواده‌ها را به یک کشش صرف اقتصادی و هزینه‌های فرزندآوری تقلیل داد، هر چند عوامل اقتصادی هم در حوزه افتخار خانواده‌ها و تصمیم آنها برای فرزندآوری مهم است.

بنابراین به نظر نمی‌رسد با سیاست‌های مستقیم و مشوق‌های صرفاً اقتصادی بتوان خانواده‌ها را در حدی اقناع کرد که خواهان داشتن فرزندان بیشتر باشند و از این رهگذر میزان رشد جمعیت را به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داد. تجربه کشورهای صنعتی و توسعه یافته که پیش از ایران وارد این مرحله شده‌اند نیز نشان می‌دهد، سیاست‌های مستقیم افزایش باروری و این مدل راهکارهای اقتصادی همچون خانه‌وام و زمین به تنهایی نتیجه بخش نخواهد بود. به همین خاطر شاهد آن هستیم که کشورهای مختلف در کنار مشوق‌های جدی اقتصادی به تناسب فرهنگ و مخاطب شناسی، تسهیلات گوناگونی را برای زوج‌ها در نظر گرفته‌اند تا آنها را در فرزندآوری ترغیب کنند.

در واقع باید توجه داشت، در کنار مسائل اقتصادی و سیاستگذاری در این حوزه باید به سیاست‌های غیرمالی توجه به ساختارهای اجتماعی فرهنگی و آماده کردن ذهنیت زوجین برای فرزندآوری هم توجه شود. باید آمیخت و ثبات شغلی، ثبات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ایجاد اعتماد و حفظ سرمایه‌های اجتماعی در کنار هم دیده شود و این مسائل در کنار یکدیگر اهمیت زیادی برای جامعه و افراد دارد. اگر تمامی این شرایط مهیا نباشد، بعید است سیاست‌های مستقیم و صرفاً اقتصادی در حوزه افزایش جمعیت به ثمر برسد. از سوی دیگر باید توجه داشت دیدگاه افراد و طبقات مختلف نسبت به باروری متفاوت است و هر طبقه جامعه به فرزند و فرزندآوری از زاویه دید خود و سبک زندگی‌اش نگاه می‌کند.

به بیان دیگر رفتار باروری و الگوهای باروری در گروه‌ها و طبقات مختلف جامعه در شرایط اقتصادی و فرهنگی متفاوت با یکدیگر فرق دارد. مطابق تحقیقات بین‌سواد، تحصیلات، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، مذهب، نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی با تعداد فرزندان مطلوب خانواده‌ها رابطه وجود دارد. بنابراین وقتی قرار است سیاست‌های جمعیتی جدیدی اعمال شود، باید این متغیرها را برای برنامه‌ریزی و تدوین قوانین و سیاست‌های مذکور مدنظر قرار داد تا بتوان به نتیجه رسید و با تغییر مثبت در آمارهای جمعیتی روبه‌رو شد. اصلاح ساختار جمعیت و افزایش جمعیت ضرورتی غیرقابل انکار است. طبق آمارها در حال حاضر اغلب خانواده‌های ایرانی که می‌توانند در افزایش جمعیت نقش داشته باشند به دلایلی همچون تجرد یا طلاق و حتی ناباروری از چرخه جمعیت و افزایش نرخ باروری خارج می‌شوند.

پزشکی کشور در جهت حداکثر بهره‌برداری از فرصت پنجره جمعیتی باید گام برداریم. همفکری با مجلس و برگزاری جلسات مشترک با نمایندگان با توجه به اینکه به آکثون فصل بودجه در مجلس است و نباید زمان را از دست داد، اقدام مهم دیگری است که باید انجام داد. باید تمام تصمیمات این قرارگاه به مرحله عمل برسد. وزارت کشور